

Yıldız AKPOLAT

Yrd. Doç. Dr.

Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

**DEVİRİMCİ BURJUVANIN ÜTOPYASI OLARAK AYDINLANMA FELSEFESİ ve
MUHAFAZAKÂRLAŞAN BURJUVANIN İDEOLOJİSİ OLARAK
POZİTİVİZM ve POZİTİVİST SOSYOLOJİ**

Mannheim, düşünce ile sınıf arasındaki bağı ortaya koyarak ve siyaset sosyolojisine dayalı bir bilgi sosyolojisi anlayışı geliştirerek, bilgi sosyolojisinin kurucuları arasında yer alır. Mannheim, düşüncenin sosyal temeller ile belirlendiği tezini, Marx'a dayalı bir şekilde, ifade eder. Ona göre, ütopyalar, iktidar dışı kalmış olanların gelecek tasarımlarını verir. İdeolojiler ise, iktidara gelmiş olan sınıfın değerlerini aşkınlaştırarak, bu sınıfın iktidarını ötekine karşı korur.

Bu itibarla, devrimci burjuva, Aydınlanma felsefesi içinde önemli bir yer tutan, 'Toplum Sözleşmeleri' ile iktidar dışı kalmış geniş halk kesiminin iktidara gelmesini savunan bir gelecek toplum ve devlet tasarımı ortaya koyarlar. Bunlar bir nevi, ütopyalar olarak ele alınabilir. Aydınlanma felsefesinin geliştirdiği temel kavramlar (hümanizma, aklın putlardan kurtuluşu, eşitlik, ortak irade, soyut akıl v.b.), aristokrasinin kendi iktidarını aşkınlaştırarak koruyan Hristiyan felsefenin (skolastik felsefe) değerlerini, yani tanrının evlatlarının tanrı önünde eşit olması, evrensel kardeşlik gibi temaları aşkın olduğu yerden yeryüzüne indirme çabalarıdır. Aydınlanma felsefesi, bir iktidar ideolojisi olan Hristiyan felsefeyi böylece yıkar. Devrimci olan burjuvanın özlemleri ile biçimlenen Aydınlanma felsefesi ve toplum sözleşmeleri kuramları bir ütopyayı dillendirirler. Ancak, burjuva bir kez iktidar koltuğuna oturduktan sonra, aristokrasinin somut ve tarihsel olanı (çünkü bunların sahibi kendisidir) öne çıkarmasına karşı Aydınlanmacı düşünce ile soyut akıldan çıkan kavramlara göre, kendi gerçekliğini/topisini bir kez inşa ettikten sonra, artık muhafazakârlaşarak kendi iktidarını, bu sefer işçi sınıfına kaşı korumak amacı ile muhafazakâr düşüncenin temalarından faydalanarak pozitivizmi ve pozitivist sosyolojiyi geliştirir.

İktidar olan sınıflar, öncesinde ütöpik düşünce ve devrimci bir yaklaşım ile kendi iktidar istemlerini, iktidar olana karşı geliştirirken, sonrasında muhafazakarlaşırlar. Ve muhafazakârlığın, değişmez ortak paydaları, birden devrimci olanın ideolojisinin bileşenleri haline gelir. Bu durumu, aristokrasi-burjuva-işçi sınıfının ütopya ve ideolojilerinde tespit etmek mümkündür. Örneğin, Hristiyan felsefenin temel temalarını Aydınlanma düşüncesi aşkın olduğu yerden indirirken, muhafazakârlaşan burjuva somutun sahibi olduğu zamanda, kendi ideolojisini geliştirirken muhafazakâr düşünceden beslenir. İşçi sınıfının ütopyası olan sosyalist-marksist düşünce, bu sefer, Aydınlanmanın temel argümanlarını marjinalleştirerek bu dünyaya indirger. Marks'ın eşitlikçi toplum ütopyası olan komünizm, insanlar arası eşitliğin siyasal ve hukuki düzlemde ekonomik düzleme doğru genişletilmesinin bir ifadesidir. Yani, Hristiyanlık, Aydınlanma ve de Marksist düşünceler, iktidar dışı kalmış olanların, iktidarda olanlar ile 'eşit' olma isteminin bir sürekliliğidir. Mantık değişmiyor, sadece sınıflar değişiyor. Bunun gibi, iktidar olanların ideolojileri arasında da bir süreklilik görmek mümkündür. Aristokrasi, burjuvazinin yoktan bir gerçeklik yaratma istemi ve pratiğine (devrim) karşı olarak; düzen, din, somut akıl, tarihsel birikim ve tecrübe gibi kavramları öne çıkarırken, burjuva iktidara gelerek muhafazakârlaştıktan (iktidarı korumak) sonra, bu temalara binaen pozitivizmi ve pozitivist sosyolojiyi bina etmiştir. Pozitivizm, bilimlerin birliği ilkesi ile tanrı düşüncesinin yerine bilimlerin birliği ile bir toplumsal bütünlük inşa etmeye çabalar. Comte, düşüncede birlik yok ise toplumda da düzenin, olamayacağını temel alarak yeni bir din inşa eder. Durkheim, Aydınlanmacı devletin soyut akıldan çıkardığı ilkeler ile toplumu inşa etmek istemesine karşı, toplumun kendi tarihinden gelen 'meslek ahlaki' değerine binaen toplumun eğitim ile biçimleneceğini savunur. Yeni din yeni ahlak aslında yeni olmayan (Hristiyanlık ve loncalar) köklere bağlanır. Bütün bu çabalar; bilimin sözünün tanrı kelamı gibi tartışmasız kabul edilmesi,

meslek örgütlerinden oluşmuş bir organist toplum modeli, düzen içinde ilerleme, meslek örgütlerinin bireyin ihtiraslarına karşı devleti koruma amacı bütün bunlar yeni iktidar adayı sınıf olan işçi sınıfının iktidara gelmesini önlemek adına, toplumsal değişmeyi burjuvanın lehine denetlemek isteminin birer ifadesidir. Bu itibarla, pozitivist bilim ve sosyoloji burjuvanın kendi değerlerini aşkınlaştırması ile biçimlenir. Pozitivizm, tümevarımcılığı önererek, somut olanı referans alır, çünkü burjuva artık somutun sahibidir. Bundan çekinmez. Bununla birlikte, pozitivist bilimin sözü tanrı sözü gibi tartışılmaz kılınarak, bu bilimin bulduğu toplum kanunlarına göre oluşturulan düzen ki, bu düzen burjuvanındır, aşkınlaştırılır. İşte bildiri metninde bütün bu söylenenler ışığında bilim ve sınıfsal iktidar tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: ideoloji, ütopya, bilim, sınıf, pozitivism, sosyoloji